

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

EFFICIENCY OF GROWING CROPS IN UKRAINE

СУХАР К.Ю.*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Зернове господарство має ключову роль в економіці держави. Для забезпечення ефективної діяльності зернового господарства важливо повністю задовольняти внутрішні потреби країни в зерні та підвищувати обсяги можливого експорту. Для України нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для піднесення національної економіки, тому що при успішному його розвитку створюються умови для ефективної діяльності низки суміжних галузей. Для забезпечення ефективної діяльності зернового господарства важливо повністю задовольняти внутрішні потреби країни в зерні та підвищувати обсяги можливого експорту. Актуальним та дієвим напрямом підвищення ефективності рослинництва в теперішній час і на найближчу перспективу буде використання останніх досягнень науки в біологічній, технологічній та інформаційній сфері.

Ключові слова: ефективність, урожайність, площа, сільськогосподарське виробництво, зернові культури.

Grain farming has a key role in the economy of the state. To ensure the efficient operation of the grain industry, it is important to fully meet the domestic needs of the country in grain and increase the volume of possible exports. For Ukraine, the increase in grain production is of strategic importance for the growth of the national economy, as its successful development creates conditions for the effective work of a number of related industries. To ensure the efficient operation of the grain industry, it is important to fully meet the domestic needs of the country in grain and increase the volume of possible exports. The current and effective direction of increasing the efficiency of crop production at the present time and in the near future will be the use of the latest advances in science in the biological, technological and information sectors.

Key words: efficiency, yield, area, agricultural production, grain crops.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна здавна відома як країна з добре розвинутим зерновим господарством. Природно-кліматичні умови нашої держави сприятливі для вирощування всіх відомих зернових та зернобобових культур. В поєднанні з високою хліборобською майстерністю українського селянства це вивело країну в кінці минулого століття на одне з провідних місць в Європі за виробництвом високоякісного зерна різного призначення. Вона славилась як одна з найбільших і надійніших житниць. І якщо нині наша держава з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин переживає труднощі у розвитку зернового виробництва, то це слід розглядати як тимчасове явище.

Зернове господарство має ключову роль в економіці держави. Для забезпечення ефективної діяльності зернового господарства важливо повністю задовольняти внутрішні потреби країни в зерні та підвищувати обсяги можливого експорту. Для України нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для піднесення національної економіки, тому що при успішному його розвитку створюються умови для ефективної діяльності низки суміжних галузей. Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є одним із найважливіших завдань, від розв'язання якого залежить продовольча безпека країни. Воно повинно здійснюватися як на державному, так і на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з головних галузей матеріального виробництва є сільське господарство. Надзвичайно важливе значення має продукція рослинництва – одна з провідних галузей аграрного виробництва. Над дослідженням проблеми економічної ефективності виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами

* Науковий керівник – Сагачко Ю.М., к.е.н.

працювали такі відомі вчені та економісти, як В.І Бойко [1], В.Г. Андрійчук [2], Ю.П. Воскобійник, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, І.О. Бистрова, С.М. Чмир, Н.П. Фастівець, О.В. Шубравська, Н.О. Єфремова, та інших. Автори аналізують сучасний стан зернового комплексу України, висвітлюють чинники, які визначають тенденції на ринку зерна, здійснюють аналіз і прогноз можливостей України як експортера зернових.

Виробництво зерна займає особливе місце серед інших галузей рослинництва, адже зерно є не тільки основою харчування людини, а також є джерелом виробництва тваринницької продукції, експортним продуктом, що визначає зовнішньоекономічні позиції держави. Попри те, що наша країна має добрі кліматичні умови та родючі чорноземи для вирощування зернових культур, в останні роки зерновиробництво не відрізняється стабільністю. Тож першочерговим завданням виробників продукції зернових культур є підвищення родючості та економічної ефективності виробництва зерна. Більше уваги потрібно приділити досягненню високоефективного господарювання, підвищення якості сільськогосподарської продукції. Підвищення економічної ефективності сільського господарства передбачає збільшення виробництва і підвищення якості сільськогосподарської продукції при одночасному зменшенні затрат праці і матеріальних засобів на одиницю продукції. Розв'язання цієї проблеми нерозривно пов'язане з подальшою всебічною інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва, в процесі якої забезпечується підвищення врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби і птиці. В сучасних умовах сільське господарство розвивається переважно на основі інтенсифікації, що є основним джерелом підвищення його економічної ефективності.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати сучасний стан та визначити шляхи підвищення ефективності виробництва зернових культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. В успішному розвитку багатьох галузей економіки України, насамперед сільського господарства, вирішальну роль відіграє збільшення обсягів виробництва зерна. Зернові культури мають найбільшу питому вагу в структурі посівних площ і валових зборів сільськогосподарських культур. Це пояснюється їх винятковим значенням та різнобічним використанням.

Оцінюючи розвиток аграрного сектору економіки України протягом років незалежності, слід виділити два основних векторальні напрями: занепад галузей тваринництва та інтенсифікація рослинництва. Так, починаючи з 90-х років та особливо з 2000-х років, більшість сільськогосподарських підприємств займаються вирощуванням рослинницької продукції. У цій галузі акценти розставлені на культури, які є експортно та інвестиційно привабливими: пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшник, соя, ріпак. Загальними передумовами успішного розвитку саме цих підкомплексів є сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, макроекономічні фактори виробництва та всезростаючий попит на дану продукцію у світі, що формують високі ціни на продукцію. Завдяки такій політиці відбулося значне підвищення доходів аграрних формувань, підвищилась стабільність їхнього фінансового стану та утворилися передумови для подальшого інвестування в технічне переоснащення галузі. Такі тенденції збереглися і в 2016 році.

Економічна ефективність виробництва зерна характеризується рядом показників, а саме урожайність, продуктивність праці, собівартість та ціна реалізації продукції, прибуток на 1 га посівної площі, на 1 ц зерна та 1 люд.-год, рівень рентабельності виробництва зерна тощо [3]. Загалом в Україні площа сільськогосподарських угідь становить майже 36,5 млн. га, з яких у господарському віданні аграрних підприємств перебуває понад 20,7 млн. га (99 % оформлені згідно договорів оренди земельних паїв). Рештою 43,1 відсотків (або 15,7 млн. га) володіють господарства населення. Однак слід зауважити, що в аграрному секторі так би мовити «доступними» для ведення бізнесу є трохи більше 73 %, оскільки 5 млн. га угідь використовується населенням для будівництва, обслуговування житлових і господарських будівель, а також підсобного господарства; ще приблизно така ж частина за структурним групуванням належить до сіножатей та пасовищ (а по суті не використовується взагалі). Таким чином, за 2015-2017 роки посівна площа в Україні не змінювалася і становить 26,8 млн га. Основну частку традиційно займають культури зернової групи (53,6%, або 14,3 млн. га). За 15 років площа збільшилася, з першого погляду, не істотно – на 0,7 млн. га, але серед всього розмаїття зернових та

зернобобових культур, товаровиробники вирощують лише пшеницю (46,5 %), кукурудза на зерно (27,9 %) та ячмінь (19,1 %), що загалом складає 93,5 %. Це призвело до істотного скорочення площ під житом, вівсом, просом, гречкою, рисом, горохом та виною.

За даними Державного комітету статистики України у 2017 році урожай зернових та зернобобових культур склав 61,3 млн. тонн з 14,5 млн. га при врожайності 42,3 ц/га [6]. Найбільше зібрали аграрії Вінницької (4,8 млн. тонн), Одеської (4,2 млн. тонн), Полтавської (4,2 млн. тонн) та Чернігівської (4,0 млн. тонн) областей [7].

У розрізі зернових культур було зібрано:

- пшениці – 26,1 млн. тонн з 6355,4 тис. га при врожайності 41,1 ц/га;
- кукурудзи – 24,1 млн. тонн з 4429,4 тис. га при врожайності 54,4 ц/га;
- ячменю – 8,3 млн. тонн з 2499,9 тис. га при врожайності 33,1 ц/га;
- жита - 506,8 тис. тонн з 170,5 тис. га при врожайності 29,7 ц/га;
- вівса – 471,1 тис. тонн з 197,6 тис. га при врожайності 23,9 ц/га;
- гречки – 180,4 тис. тонн з 184,8 тис. га при врожайності 9,8 ц/га.

Зернобобових культур у 2017 році було зібрано 1,2 млн. тонн з 503,0 тис. га при врожайності 24,6 ц/га.

Сільськогосподарські угіддя потребують систематичного поліпшення: зрошення на Півдні, захисту ґрунтів від ерозії в Лісостепу та розвіювання на Поліссі. Комплекс заходів, спрямованих на збереження та поліпшення земельних угідь, називається меліорацією. В Україні площа зрошуваних земель становить понад 2 млн. га, осушених – близько 3 млн. га. На меліоративні роботи витрачено величезні кошти, але через недостатню наукову обґрунтованість, нераціональне використання зрошуваних та осушуваних земель, продуктивність їх невелика.

Виконання всіх процесів виробництва та реалізації зерна пов'язане з використанням матеріально-технічних ресурсів. Їх рівень, повнота забезпечення та ефективність використання багато в чому визначає рівень як окремих показників, так і ефективність використання в цілому. Слід відзначити, що підприємства з високим рівнем ресурсного забезпечення виробництва зерна спроможні впроваджувати у виробництво прогресивні технології виробництва, з використанням високоякісного посівного матеріалу сучасних сортів і гібридів, широкого застосування добрив і новітніх засобів захисту рослин, сучасних технологій після збиральної обробки та зберігання врожаю, що забезпечує високу ефективність виробництва зерна і найбільш вигідні схеми збуту продукції та в підсумку розширене відтворення їх капіталу. Суттєвий вплив на ефективність виробництва зерна має насіннєвий матеріал. Високоякісне насіння за сприятливих умов спроможне забезпечити високу урожайність та якість отриманої продукції. Але з іншої сторони якісне насіння має високу вартість і в структурі виробничих витрат складає до 20 % виробничої собівартості. За несприятливих кліматичних і виробничих умов високоякісне насіння не забезпечить навіть простого відтворення капіталу. Господарствам з недостатнім рівнем забезпеченості ресурсами доцільно вибирати посівний матеріал з урахуванням якості виконання попередньої операції (підготовки ґрунту), а також ресурсних і фінансових можливостей забезпечення відповідного рівня виконання операцій догляду за посівами [2].

Таким чином, для створення сприятливих умов розвитку зернового господарства необхідно: а) інтенсивне зростання виробництва зернових не за рахунок розширення площ посіву, а виключно на основі підвищення врожайності; б) розв'язання проблеми селекційної роботи в зерновому господарстві; в) покращення якості продукції; г) пошук нових економічно вигідних каналів реалізації.

Для забезпечення ефективної діяльності зернового господарства важливо повністю задовольняти внутрішні потреби країни в зерні та підвищувати обсяги можливого експорту. Для України нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для піднесення національної економіки, тому що при успішному його розвитку створюються умови для ефективної діяльності низки суміжних галузей [5]. Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є одним із найважливіших завдань, від розв'язання якого залежить продовольча безпека країни.

Воно повинно здійснюватися як на державному, так і на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами виробництва, а також можливостей подальшого її підвищення.

Таким чином, актуальним та дієвим напрямом підвищення ефективності рослинництва в теперішній час і на найближчу перспективу буде використання останніх досягнень науки в біологічній, технологічній та інформаційній сфері. Для кожного господарства існує необхідність оптимізації технологій вирощування сільськогосподарських культур, які необхідно спрямувати на підвищення врожайності та якості продукції, довгострокову підтримку та покращення потенціалу родючості ґрунтів, зниження енерговитрат на одиницю продукції та отримання максимальної економічної ефективності [4].

Висновки. Вже в оглядовому періоді традиції у вирощуванні зерна будуть відроджуватися і примножуватися, а сама Україна, повністю задовольняючи внутрішні потреби в ньому, стане одним з найбільш впливових експортерів зернової продукції. Важливим напрямом зростання ефективності сільськогосподарського виробництва є підвищення рівня забезпеченості господарств основними і оборотними фондами та поліпшення їх використання.

Отже, для підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва господарство повинно застосовувати оптимізацію сівозмін, що поліпшить використання земельних ресурсів, і дасть змогу уникнути виснаження земель. На мою думку було б непогано налагодити систему зрошування. Відремонтувати фрегати та канали подачі води на поля, що значно поліпшить догляд за досить специфічним ґрунтом.

Докорінне перетворення економічних відносин в агропромисловому секторі має узгоджуватися з комплексом заходів щодо застосування досягнень науково технічного прогресу, соціальної перебудови села, поліпшення умов праці та побуту сільських трудівників господарювання, який має встановити насамперед залежність оплати праці від розмірів госпрозрахункового доходу господарства.

Сучасна аграрна політика спрямована на підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі вдосконалення економічних відносин між галузями в системі агропромислового комплексу. Це передбачає насамперед створення системи цін на продукцію агропромислового комплексу, яка б орієнтувала всі його ланки на високі кінцеві результати і створювала умови для роботи сільськогосподарських та переробних підприємств на принципах господарського розрахунку і самофінансування.

Література.

1. **Бойко В.І.** Зерно і ринок: [монографія] / **В.І. Бойко**. – К. : ННЦ ІАУ, 2007. – С. 45.
2. **Андрійчук В.Г.** Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / **В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин** // Аграрна наука, 2005р. С. 107-113.
3. **Базалій В.В.** Агротехнічний спосіб пролонгації фотосинтетичної діяльності рослин соняшнику / **В.В. Базалій, Є.О. Домарацький, А.В. Добровольський** // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2016. – № 4 (92). – С. 225-260.
4. **Кафлевська С.Г.** Стан та проблеми розвитку ринку зерна в Україні [Електронний ресурс] / **С.Г. Кафлевська, Н. Козяр**. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1928>
5. **Гордієнко М.І.** Сільське господарство України: Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку / **М.І. Гордієнко, Ю.М. Якимчук** // Науковий вісник ХДУ. Економічні науки. – 2014. – Вип. 9. – С. 90-96.
6. Статистична інформація. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kh.ukrstat.gov.ua>

